Pusztai Gabriella, Ceglédi Tímea, Bacskai Katinka: A hazai jógyakorlatokról készült esettanulmányok tanulságai

2022 tavaszi szemeszterében iskolai esettanulmányokat gyűjtöttünk annak érdekében, hogy a kutatócsoport tagjai feltárják az általunk elérhető legjobb iskolai gyakorlatokat a szülők és az iskola együttműködésére. Az esettanulmányokat egy előre kialakított szempontrendszer szerint terveztük elkészíteni. Az elkészült esettanulmányok változatos képet nyújtott az iskolai gyakorlatokról, melynek alapján az alábbi megállapítások fogalmazhatók meg.

1. Összességében a szülőkkel való kapcsolattartás szegényes és formális az iskolákban, s éppen a legkiszolgáltatottabb tanulói csoportok nem számíthatnak arra, hogy a szüleik és pedagógusaik összefognak az ő jövőjük érdekében.

2. Az egyházi iskoláknak van némi előnye ebben a tekintetben, de többnyire nem a szülői részvételt szorgalmazó pedagógiai tudatosság eredményeképpen, hanem az iskolai vallási közösségi alkalmak, ünnepek révén, melyek azon túl, hogy az iskola vallásos szellemiségének megnyilvánulásai, kifejezetten alkalmasak a szülői közösség megteremtésére, valamint a szülők és tanárok közötti kommunikáció és bizalom erősítésére. Gyenge pontnak számít, hogy az egyházi iskolákhoz tartozó szülők számára önkéntes lehetőség az ezekhez való csatlakozás, ezért azok a szülők, akik számára nem fontos a vallási közösségi élet megélése, nem vesznek részt ezeken az alkalmakon, tehát ebben a tekintetben az ő gyermekeik nem profitálnak a szülő és az iskola együttműködéséből. A pedagógusok aktivitása az iskolában íratlan normaként működő önkéntességen alapul.

3. Waldorf iskolák és néhány alapítványi elitiskola (AKG) járnak az élen a szülőkkel való kapcsolattartásban. Rendkívül gazdag programkínálattal és változatos munkaformák gyakorlatával rendelkeznek a szülői közösség megteremtésére. Ezekhez az intézményekhez kiemelkedően tudatos és elkötelezett szülői gárda tartozik, akik szívesen fordítják erőforrásaikat az iskolai tevékenységekre, az iskola gyarapodására. A szülői bevonás gyakorlatai ebben az esetben sem iskolai fejlesztésűek, hanem abból a sajátos pedagógiai koncepcióból fakadnak, amit az iskola követ, így pl. a Waldorf iskolákban lényegében egységes módszerekkel találkozunk.

Sajátos paradoxon, hogy ezekben az iskolákban van a legkevesebb szükség a szülők aktivizálására, hiszen ők nemcsak magasabb társadalmi státusúak, hanem – ahogy már az iskolaválasztás tekintetében is megmutatkozott – a gyermeknevelési tudatosság szempontjából is elkötelezett szülőkről van szó. A tanárok aktivitása ezekben az iskolákban a jobb anyagi kondíciókkal, jobban megfizetett munkatársakkal magyarázható.

4. A szülők és az iskola kapcsolattartásában a formális alkalmak gyenge hatékonysága általános tapasztalat. Az alacsonyabb státusú szülői köröket nem tudják elérni a szülők gyermeknevelői képességének fejlesztését célzó edukációs programok sem. Kifejezetten működőképesek azonban az ún. élményszerző, közösségteremtő alkalmak, például sportnap, túrázás, főzés, bál stb. Ezek közös vonása, hogy a céljuk nem a direkt edukáció, hanem a közös tevékenységekben való bevonás, az informális érintkezés lehetősége, melynek pozitív hatása a bizalomépítésben, egymás nézőpontjának spontán megismerésében ragadható meg. A kisebb településeken, kisvárosokban ezek akár a lokális közösség rendezvényei keretében is megvalósulhatnak.

5. A magyar iskolákban gyűjtött esettanulmányok tanulsága az is, hogy az intézményekben alig történik erőfeszítés a beavatkozások követésére, mérésére, vagyis ezek egyelőre nem nevezhetők bizonyítottan (evidence based) hatásos pedagógiai tevékenységnek, hanem egy iskola közössége, elsősorban a tantestülete hasznosnak és fontosnak tartja ezeket, hisznek ezekben a megoldásokban. Mivel vizsgálatuk nem történt meg, nemcsak a hatékonyságuk nem bizonyítható, hanem az sem, hogy egy másfajta iskolai környezetben működnek-e, megvalósíthatók-e.

Az alábbiakban az esettanulmány felépítését mutatjuk be, majd néhány olyan iskolai megoldást mutatunk be, melyekből más iskolák pedagógusai is ötleteket meríthetnek.

Az esettanulmányok szempontrendszere

1. Bevezetés: Az iskola típusa, jellemzői

2. Az iskola társadalmi kihívásai: a szülőkkel való minőségi kapcsolattartást és a szülők nevelői munkájának támogatását kiemelkedően megvalósító iskola társadalmi környezetének bemutatása: földrajzi elhelyezkedés, a településrész, beiskolázási körzet társadalmi és gazdasági jellemzői és ezek hatása a családok mai életfeltételeire, értékrendjére.

3. Az iskola jellemzői: a szülőkkel való minőségi kapcsolattartást és a szülők nevelői munkájának támogatását kiemelkedően megvalósító is-

kola bemutatása: az iskola sajátos pedagógiai céljai és alapelvei. A tanulói rekrutáció sajátosságai, tanulói kompozíció (korosztály, társadalmi háttér szerinti összetétel, nemzetiség szerinti összetétel, SNI, BTMN arány stb.)

4. A tantestület bemutatása: a szülőkkel való minőségi kapcsolattartást és a szülők nevelői munkájának támogatását kiemelkedően megvalósító iskolai dolgozó pedagógusok/szakemberek/önkéntesek, segítő szakemberek (ha van) jellemzése (rekrutációjuk, végzettségük, motivációjuk, előzetes ismereteik és speciális képzettségük a szülők nevelő tevékenységének támogatásával és a szülőkkel való minőségi kapcsolattartással kapcsolatban).

5. Az iskolaközösség jellemzői: a szülőkkel való minőségi kapcsolattartást és a szülők nevelői munkájának támogatását kiemelkedően megvalósító iskola körüli közösség jellemzése: pedagógusok és a szülők nézetei közötti konszenzus mértéke a nevelési értékek tekintetében, a gyermekneveléssel kapcsolatos alapelvekkel, magatartási normákkal kapcsolatban, s ezek egyeztetésének kialakult fórumai.

6. A szülőkkel való minőségi kapcsolattartás: a kapcsolattartás konkrét gyakorlatainak részletes formai és tartalmi bemutatása: az iskolai helyszíneken zajló kapcsolattartás bármilyen formája, de ha szülői értekezlet, fogadóóra, beszélgetés kerül említésre, akkor azt tárjuk fel, hogy ezeknek mik az általánostól eltérő vonásai. Melyek a további, átlagostól eltérő elemek, hogyan valósulnak ezek meg.

7. A szülők otthon folytatott nevelési tevékenységének támogatása: a szülők támogatását, képzését, a tanácsadást, szülői közösség megteremtését szolgáló konkrét gyakorlatok formai és tartalmi bemutatása.

8. A bevált módszerek, gyakorlatok bemutatása:

Miért figyelemre méltó, ami a kiválasztott intézményben történik?

Az összes szülővel vagy a szülők mely csoportjával foglalkoznak kiemelten? Hogyan történik ez?

Az iskola részéről mely szakemberek (pedagógus, pedagógiai asszisztens, iskolapszichológus, iskolai szociális segítő, meghívott szakemberek stb.) végzik a szülőkkel kapcsolatos tevékenységet?

Mikor, milyen rendszerességgel indult a jógyakorlatnak tekinthető tevékenység? Hogyan épül be a tanév rendjébe?

Ki kezdeményezte a jógyakorlatnak tekinthető programot? Miért, milyen ismeretekre, információkra alapozva indult el? Mi volt az egyéni és/vagy intézményi motiváció?

Hogyan viszonyulnak a programhoz a szülők? Milyen a részvételi arány (résztvevő/meghívott)? Hogyan motiválják a részvételt? (tárgyi, anyagi, egyéb)
Az iskola részéről résztvevő pedagógusok és más szakemberek hogyan készülnek fel erre a tevékenységre? Honnan szerezték az erre vonatkozó szaktudásukat?
A pedagógusok és más szakemberek programban végzett munkáját hogyan ismeri el az iskola?
Hogyan viszonyulnak a programhoz az iskola pedagógusai? Az iskola programban részt nem vevő pedagógusa (ha van ilyen) hogyan viszonyul a programhoz? Miért nem vesz részt?
A programban résztvevő szülők magatartásában történt-e valamilyen változás? A szülők gyermekneveléssel kapcsolatos tudatossága terén van-e elmozdulás?
Mérik-e, követik-e, feldolgozzák-e a program eredményességét, hatását?
Mi az, amivel különösen elégedett az iskola, valamint milyen megoldatlan területek maradtak a jógyakorlat működtetése mellett? Milyen akadályai vannak a program maradéktalan sikerének?
Megosztották-e az újítást más hasonló problémával küzdő intézménnyel, s ha igen, hogyan? Létrejött-e ennek hatására együttműködés?
Történt-e módosítás az eredeti jógyakorlathoz képest a megvalósítás során, s ha igen, milyen okokból?
A pandémiás időszakban hogyan tudták fenntartani a szülőket támogató programjaikat? Kerestek-e alternatív lehetőségeket?

9. Jógyakorlatként átvehető elemek.